

Neckera pumila

Bokfjädermossa

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Hypnales, **Familj:** Neckeraceae, **Släkte:** Neckera (fjädermossor), **Art:** *Neckera pumila* - bokfjädermossa Hedw. **Synonymer:** bok-fjädermossa, *Neckera fontinaloides* Lindb.

Kännetecken

Bildar plattade, matt ljusgröna mattor. Som unga är skotten tryckta till underlaget, senare med utstickande, 2-4 cm långa, ljusgröna plymer. Skotten är 2-4 cm långa. Stammen är rikt och ofta fjäderlikt förgrenad. Stambladen är asymmetriska, äggrunt lansettlika, ofta hastigt tillspetsade och ofta med nedre tredjedelen av ena bladkanten brett invikt. I övre halvan av bladet är oftast bladkanterna smalt tillbakaböjda. Bladen är normalt tvärvågiga, men ibland saknas vågigheten nästan helt. Bladnerven är kort och dubbel, eller saknas helt. Bladens storlek är 1-1,8 × 0,5-0,6 mm. Cellerna i bladmitten är 25-35 × 5-6 µm. Arten är skildkönad och sporkapslar är sällsynta. Kapselskaften är 3-5 mm långa. Vegetativ förökning sker med hjälp av lätt avbrutna groddgrenar, vilka ofta förekommer. Sporerne är 16-26 µm.

Varieteten philippeana, som har en långt utdragen bladspets. Möjligen borde denna form betraktas som en egen art men i brist på taxonomiska undersökningar inkluderas den här i bokfjädermossa.

Bokfjädermossa liknar framför allt den betydligt vanligare platt fjädermossa *Neckera complanata* som dock alltid saknar vågor på bladen, är tydligt glänsande och endast har en bladkant vikt. Arten kan även påminna om små exemplar av aspfjädermossa *N. pennata* och nordlig fjädermossa *N. oligocarpa* men båda dessa har vanligen kapslar, oftast dolda på skottets undersida. Från dessa och grov fjädermossa *N. crispera* skiljs bokfjädermossa även på att bladen har tillbakaböjda bladkanter.

Utbredning och status

Bokfjädermossa är känd från Skåne till Torne lappmark med några större utbredningsluckor. Den förekom fram till 1940-talet rikligt i Skånes bokskogar och har därefter försvunnit från stora delar av detta landskap p.g.a. luftföroreningar och skogsbruk. Arten finns fortfarande kvar i till synes betryggande mängd i övriga Götaland och verkar emellanåt återetablera sig i skyddade bokskogar längst i söder. Norrut blir arten gradvis allt sällsyntare. I Norge är de flesta fynden gjorda i de västliga delarna (Størmer 1969). Bokfjädermossa finns också sällsynt i Danmark (Holmen m.fl. 1959) och Finland, och har en västlig utbredning i övriga Europa. Utanför Europa är arten funnen i Atlasbergen i Nordafrika och på Kanarieöarna samt Madeira. Arten är rödlistad även i flera andra länder i Europa.

Ekologi

Mossan är knuten till släta och måttligt sura (pH 5,6-6,5) underlag, antingen på bark av ädla lövträd eller på klippor. Vanliga följarter är späd frullania *Frullania fragilifolia*, stor ärgmossa *Zygodon rupestris* och samboradula *Radula complanata*. Arten är konkurrenssvag och föredrar i första hand slutna bokskog där den ofta sitter högt upp på äldre bokstammar där andra mossor inte hunnit breda ut sig. I mellersta och norra Sverige växer den på klippväggar, särskilt torra, sydvända grönstensbranter som är skuggade av lövträd.

Hot

Arten är kväveskyende och känslig för försurande ämnen i luft och regn, varför den har en nedsatt vitalitet eller är helt försvunnit från områden med luftföroreningar. Då dess viktigaste värdträd, bok, har en glatt och svagt sur bark med dåligt pH-buffrande egenskaper är arten nästan helt försvunnen från alla boklokaler i Skåne och Blekinge. I sydligaste Sverige är bokfjädermossan därför numera hänvisad till endast överåriga bestånd och äldre träd och hotas på dessa lokaler av avverkningar. I mellersta och norra Sverige innebär avverkning av träd i branterna på aktuella lokaler en lägre luftfuktighet och därmed sämre vitalitet för denna oceaniska art.

Åtgärder

Samtliga aktuella lokaler bör skyddas mot avverkning. Lämpliga värdträd resp. skyddande träd framför klippstup där arten finns sparas, särskilt i områden med låga halter luftföroreningar så att arten kan fortleva i betryggande omfattning. Utsläppen av luftföroreningar måste minska på sikt.

Övrigt

Utländska namn - NO: Vrengfellmose. DK: Lav Fladmos, GB: Dwarf Neckera.

Naturvård

Konventioner: Typisk art i 9020 Nordlig ädellövskog (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 9110 Näringsfattig bokskog (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 9130 Näringsrik bokskog (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 9160 Näringsrik ekskog (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 9180 Ädellövskog i branter (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 9190 Näringsfattig ekskog (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Skogsstyrelsens signalart

Litteratur

- Andersen, A.G. et al. 1976. Den danske mosflora 1. Bladmossor. Köpenhamn.
- Barkman, J.J. 1958. Phytosociology and ecology of cryptogamic epiphytes. Including a taxonomic survey and description of their vegetation units in Europe. Assen.
- Geheeb, A. 1910. Bryologia atlantica. Die Laubmoosen der atlantischen Inseln. Ergänzt und überarbeitet von T. Herzog. Bibl. Bot. 73.
- Hallingbäck, T. 1989a: Bokfjädermossan, Neckera pumila, en försurningshotad mossa. Svensk Bot. Tidskr. 83: 161-173.
- Hallingbäck, T. 2014. Neckera pumila bokfjädermossa s. 330-331. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. [AJ 37-57], Bladmossor: skirmossor-baronmossor : Bryophyta: Hookeria-Anomodon. Art databanken, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Holmen, K. et al. 1959. The distribution of the bryophytes in Denmark. Bot. Tidsskr. 55 (2).
- Jelenc, F. 1955. Les Muscinées de l'Afrique du Nord. Bull. Soc. Géogr. et Arch. Oran, 72-76.
- Størmer, P. 1969. Mosses with a Western and Southern Distribution in Norway. Oslo, Bergen & Tromsø.

Författare

Tomas Hallingbäck 2010. © ArtDatabanken, SLU 2010.